

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2018. gada 18. decembrī

lietā Nr. 2016-04-03

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Administratīvās rajona tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 3. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2018. gada 20. novembra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa noteikumu Nr. 187 „Grozījums Ministru kabineta 2004. gada 30. novembra noteikumos Nr. 1002 „Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments „Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam”””” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2004. gada 7. aprīlī pieņēma Lauksaimniecības un lauku attīstības likumu (turpmāk – Lauku attīstības likums), kas stājās spēkā 2004. gada 24. aprīlī. Atbilstoši Lauku attīstības likuma 2. pantam šā likuma mērķis ir radīt tiesisku

pamatu lauksaimniecības attīstībai un noteikt ilglaicīgu lauksaimniecības un lauku attīstības politiku saskaņā ar Eiropas Savienības kopējo lauksaimniecības politiku un kopējo zivsaimniecības politiku.

Lauku attīstības likuma 5. panta septītā daļa nosaka: „Kārtību, kādā tiek administrēts un uzraudzīts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai, un kārtību, kādā tiek administrēts un uzraudzīts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauku un zivsaimniecības attīstībai, nosaka Ministru kabinets.”

Ministru kabinets 2004. gada 30. novembrī saskaņā ar minēto Lauku attīstības likuma normu izdeva noteikumus Nr. 1002 „Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments „Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam”” (turpmāk – Noteikumi Nr. 1002), kas stājās spēkā 2004. gada 7. decembrī. Šie noteikumi apstiprina programmdokumentu „Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam” (turpmāk – Lauku attīstības plāns) un nosaka tā ieviešanas kārtību.

Lauku attīstības plāna 9.3. nodaļā ir ietverts pasākums „Priekšlaicīgā pensionēšanās” (turpmāk – Pasākums), citstarp norādot, ka tas rada iespēju gados veciem saimniecību īpašniekiem, kuri nevēlas vai dažādu iemeslu dēļ nespēj turpināt un attīstīt saimniecisko darbību, atdot, pārdot, dāvināt savu saimniecību vai tās daļu citam, saņemot priekšlaicīgas pensionēšanās atbalstu un paturot zināmus resursus pārtikas ražošanai savam un ģimenes pašpatēriņam. Šajā nodaļā ir noteikts Pasākuma pamatojums, mērķi, mērķa auditorija, atbalsta saņēmēji, atbalsta saņemšanas nosacījumi, atbalsta veids un apjoms, ierobežojumi, ieviešanas laiks, administrēšana, saistība ar citiem pasākumiem un gaidāmie rezultāti.

Lauku attīstības plāna 9.3. nodaļā arī norādīts, ka Pasākuma juridiskais pamats ir Padomes 1999. gada 17. maija regulas (EK) Nr. 1257/1999 par Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda (ELVGF) atbalstu lauku attīstībai un dažu regulu grozīšanu un atcelšanu (turpmāk – Regula Nr. 1257/1999) IV sadaļa (10.–12. pants) un Komisijas 2004. gada 29. aprīļa regulas (EK) Nr. 817/2004, ar ko paredz sīki izstrādātus piemērošanas noteikumus Padomes regulai (EK) Nr. 1257/1999 par Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda (ELVGF)

atbalstu lauku attīstībai (turpmāk – Regula Nr. 817/2004) 4. nodaļa (7.–10. pants). Minētās regulas bija spēkā līdz 2007. gada 31. decembrim.

Lauku attīstības plāna 12.3.2. apakšnodaļa „Katra pasākuma administrēšanas specifika” citstarp ietver sadaļu „Priekšlaicīgā pensionēšanās”. Ar Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa noteikumiem Nr. 187 „Grozījums Ministru kabineta 2004. gada 30. novembra noteikumos Nr. 1002 „Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments „Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam””” (turpmāk – apstrīdētā norma) ir svītroti Lauku attīstības plāna 12.3.2. apakšnodaļas sadaļas „Priekšlaicīgā pensionēšanās” „a” apakšpunkta vārdi „Ja atbalsta saņēmējs mirst periodā, kurā ir spēkā noslēgtais līgums par priekšlaicīgās pensijas saņemšanu, viņa ikmēneša pensiju par atlikušo periodu turpina izmaksāt personai, kurai saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem ir apstiprinātas mantojuma tiesības”. Apstrīdētā norma stājās spēkā 2015. gada 30. aprīlī.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Administratīvā rajona tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. pantam.

Pieteikuma iesniedzējas tiesvedībā ir administratīvā lieta, kas ierosināta pēc privātpersonu pieteikuma par publiskā līguma spēkā esību. Lauku atbalsta dienests esot pārtraucis ar publisko tiesību līgumu (līgums par atbalsta piešķiršanu Pasākuma ietvaros) uzņemtās saistības pret pieteicējiem minētajā administratīvajā lietā.

Par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē varot būt: 1) eksistējošs īpašums vai līdzekļi, ieskaitot prasījumus, attiecībā uz kuriem persona var pamatot, ka tai ir vismaz tiesiska paļāvība uz efektīvu īpašuma tiesību iegūšanu; 2) visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, tai skaitā saistībtiesiski prasījumi, kas pamatoti ar līgumu; 3) tiesības uz pensijas izmaksu neatkarīgi no finansēšanas avota; 4) publiski tiesiska rakstura prasījumi, kas ir jau iegūti un izpildāmi; 5) nākotnes ienākumi, ja tie ir jau nopelnīti vai pastāv prasība, kuru var apmierināt. Ņemot vērā minēto, mantojamās tiesības saņemt atbalstu Pasākuma ietvaros esot atzīstamas par tiesībām uz īpašumu.

Apstrīdētajā normā esot ietverts atbalsta saņēmēju mantiniekiem Satversmes 105. pantā noteikto tiesību uz īpašumu ierobežojums. Tas esot noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu normatīvo aktu, tomēr Pieteikuma iesniedzēja apšaubā šā ierobežojuma leģitīmā mērķa esību un ierobežojuma atbilstību samērīguma principam.

Gan Regulā Nr. 1257/99, gan Lauku attīstības plānā esot paredzēts, ka saimniecības pārņēmējs ir cita fiziskā vai juridiskā persona, kura nopērk vai saņem dāvinājumā saimniecības atdevēja saimniecību vai zemi (visu vai daļu). No minētā esot secināms, ka Pasākums izveidots ar mērķi veicināt lauksaimniecības attīstību kopumā, piesaistot jaunus lauksaimniekus, turklāt vienlaicīgi nodrošinot atbalstu saimniecības atdevējam un tādējādi to motivējot nodot saimniecību citai personai, kura saimniecisko darbību veiktu efektīvāk.

No apstrīdētās normas projekta anotācijas izrietot apsvērums, ka vispārīgi atbalsta saņēmējs jeb saimniecības atdevējs dāvina saimniecību savam potenciālajam mantiniekam, kurš pēc atbalsta saņēmēja nāves gan saņem mantojumā pensiju, gan ir jau ieguvis savā īpašumā pašu saimniecību. Taču šādā gadījumā atbalsts netiekot izlietots lietderīgi, kā arī netiekot sasniegts Pasākuma mērķis – veicināt lauku saimniecību pārņemšanu un attīstību, nomainot un uzlabojot to menedžmentu un iesaistot tajās jaunus un ekonomiski aktīvus cilvēkus.

No minētā neesot gūstama pārliecība, ka Ministru kabinets vispār ir vērtējis gadījumus, kad saimniecības pārņēmējs nav saimniecības atdevēja radnieks, kurš pēc saimniecības atdevēja nāves vairs nav tiesīgs pretendēt uz mantojumu atdotā īpašuma veidā un pēc apstrīdētās normas stāšanās spēkā vairs nevar mantot tiesības uz atbalsta maksājumiem Pasākuma ietvaros. Tātad pirms apstrīdētās normas izdošanas neesot veikta visaptveroša situācijas novērtēšana. Proti, apstrīdētā norma esot radījusi tādu situāciju, ka mantinieki var zaudēt gan tiesības uz mantojumu atdotā īpašuma veidā, gan arī tiesības saņemt atbalstu (kompensāciju par nesaņemto mantojumu).

Pieteikuma iesniedzēja nepiekrīt arī tam, ka netiek sasniegts norādītais Pasākuma mērķis. Ja saimniecības efektivitātes rādītāji nenasniegtu plānoto līmeni, tad saimniecības atdevējs un vēlāk arī tā mantinieki nebūtu tiesīgi saņemt atbalsta

maksājumus. Turklāt tas apstāklis, ka saimniecības pārņēmējs ir saimniecības atdevēja radnieks, nebūt nenozīmē, ka viņš nespēs veikt ekonomiski efektīvu un inovatīvu saimniecisko darbību.

Ne Regula Nr. 1257/99, ne Lauku attīstības plāns neaizliedzot saimniecības pārņēmējam nodot saimniecību savam radniekam un līdz ar to arī potenciālajam mantiniekam. Tāpēc valstij, jau uzsākot Pasākuma administrēšanu, esot bijis jāparedz, ka saimniecības atdevējs var atdot saimniecību potenciālam mantiniekam, un jāvērtē Pasākuma mērķis un lietderība. Ministru kabinets esot garantējis personām tiesības pretendēt uz atbalsta mantošanu, bet pēc tam noteicis šo tiesību ierobežojumu, nemaz nevērtējot tā samērīgumu.

Pieteikuma iesniedzēja vērš uzmanību uz to, ka apstrīdētās normas projekta anotācijā ietverta atsauce uz Valsts kontroles 2015. gada 18. februāra revīzijas ziņojuma projektu, kurā citstarp norādīts, ka Pasākumā ietvertā ikmēneša pensijas mantošanas kārtība neatbilst Latvijas mantošanas tiesību politikai. Šāds Valsts kontroles viedoklis neesot pamatots, jo neesot pieļaujams tas, ka valsts sociālās apdrošināšanas pensija, kas nav mantojama, tiek salīdzināta ar Eiropas Savienības atbalstu, kura saņemšanas labad personai jāšķiras no savas saimniecības. Atbalsts šajā gadījumā esot vērtējams kā kompensācija par saimniecību tās atdevējam, kā arī kompensācija viņa mantiniekiem par nesaņemto mantojumu gadījumā, kad saimniecība atdota personai, kas nav saimniecības atdevēja radnieks.

Saimniecības atdevējam noslēdzot līgumu par priekšlaicīgās pensijas saņemšanu, viņa mantiniekiem esot varējusi izveidoties tiesiski aizsargājama palāvība uz to, ka viņiem būs tiesības mantojamā īpašuma vietā mantot konkrēto atbalsta maksājumu Pasākuma ietvaros, ja vien tiks turpinātas ar līgumu uzņemtās saistības.

Atsevišķi varot tikt vērtēta tāda situācija, ka mantinieks un saimniecības pārņēmējs ir viena un tā pati persona, tomēr, ņemot vērā Pasākuma mērķi un nepieciešamību to efektīvi īstenot, vajadzētu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam attiecībā uz visām personām, kuras tā skar.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Ministru kabinets – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 105. pantam.

Ministru kabinets norāda, ka Eiropas Komisija 2004. gada 30. jūnijā pieņēma lēmumu „Par „Latvijas lauku attīstības programmēšanas dokumenta 2004.–2006. gada programmēšanas periodam” apstiprināšanu”. Šis Eiropas Komisijas apstiprinātais dokuments esot pamatots uz Lauku attīstības plānu tādā pašā redakcijā, kāda tika ieviesta ar Noteikumiem Nr. 1002 un ietvēra nosacījumu par Pasākuma ietvaros piešķirtā atbalsta mantošanu.

Beidzoties attiecīgajam plānošanas periodam, esot konstatēts, ka Pasākums nedod vēlamo rezultātu un nerasniedz izvirzītos mērķus. Tāpēc esot nolemts Pasākumu neturpināt, proti, neiekļaut nākamajos Latvijas lauku attīstības programmēšanas dokumentos. Atbilstoši Padomes 2005. gada 20. septembra regulas (EK) Nr. 1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) (turpmāk – Regula Nr. 1698/2005) 93. panta 1. punktam 2007.–2013. gada un 2014.–2020. gada plānošanas periodos finansējums attiecīgā atbalsta turpmākajiem maksājumiem līdz 2021. gadam esot paredzēts tikai tām personām, kuras Pasākumā iesaistījušās 2004.–2006. gada plānošanas periodā.

Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmē esot secināts, ka Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda (turpmāk – Lauksaimniecības garantiju fonds) finansējums nav attiecināms uz priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanu. Ministru kabinets uzskata, ka šā atbalsta mantošana neatbilst Regulā Nr. 1257/1999 noteiktajam mērķim un noved pie Eiropas Savienības un valsts finanšu līdzekļu nelietderīgas izmantošanas.

Valsts kontrole 2015. gada 5. marta revīzijas ziņojumā esot konstatējusi, ka pārņemto saimniecību ekonomiskā izaugsme nav vērojama un paredzētās naudas summas izmaksāšana lauku saimniecību atdevējiem līdz 2021. gadam nenodrošinās Pasākuma efektivitāti. Labuma guvēju skaits esot nesamērīgi mazs salīdzinājumā ar Pasākumam paredzēto finansējumu. Pasākuma ietvaros 2015. gada aprīlī atbalstu turpinājuši saņemt 587 lauksaimnieki. Konstatēts, ka 56 atbalsta saņēmēji ir miruši un 48 šādos gadījumos saimniecības pārņēmēji ir saimniecības atdevēja ģimenes

locekļi (bērns vai laulātais), bet 15 gadījumos – mantinieki. Līdz ar to esot izveidojusies tāda situācija, ka saimniecība paliek tai pašai ģimenei, kura papildus vēl saņem atbalstu. Tieši mantošanas gadījumi esot atklājuši neatbilstību Regulā Nr. 1257/99 noteiktajam mērķim un finanšu līdzekļu nelietderīgu izmantošanu.

Atbalsta saņēmēju mantinieku un saimniecības pārņēmēju sasaiste vienā personā kā apsvērums par labu apstrīdētās normas pieņemšanai anotācijā esot minēts tikai kā viens no būtiskākajiem atbalsta saņemšanas nosacījumu pārkāpumiem, kas pieļaujot nepamatotu labuma gūšanu un atbalsta pārkompensēšanu. Tā kā, mantiniekiem saņemot mantojumu, netiekot vērtēta viņu atbilstība Regulas Nr. 1257/99 11. panta prasībām (piemēram, vecums, apņemšanās neturpināt lauksaimniecisko komercdarbību), neesot atšķirības starp mantinieku, kurš ieguva tikai atbalstu, un mantinieku, kura īpašumā pārgāja gan atbalsts, gan saimniecība, jo regulā saimniecības atdevējam izvirzītās prasības nevarot tikt attiecinātas uz viņa mantiniekiem.

Lēmums piedalīties Pasākumā esot saimniecības atdevēja brīvās gribas izpaudums, un citām personām, tai skaitā radiniekiem, esot aizliegts to ietekmēt. Personas tiesības rīkoties ar savu īpašumu esot nostiprinātas Civillikuma 927. pantā, kas neparedzot personas pienākumu par tās rīcību atskaitīties potenciālajiem mantiniekiem. Atbalsta mērķis esot nodrošināt regulārus ienākumus saimniecības atdevējam, nevis kompensēt mantojumā nesaņemto īpašumu.

Apstrīdētā norma nepadarot atbalsta saņēmēju mantinieku saimniecisko darbību ekonomiski neiespējamu un neradot tiem ticamus maksātnespējas draudus. Uzņēmējs nevarot savu darbību balstīt vienīgi uz valsts atbalstu. Lauksaimniecība esot atklāta saimnieciskā darbība, ko peļņas gūšanas nolūkā veic lauksaimnieks. Tiesiskais regulējums, kas bija spēkā pirms apstrīdētās normas pieņemšanas, neesot pilnvērtīgi veicinājis tādu ekonomisku un atbildīgu finanšu līdzekļu izlietojumu, kas nodrošinātu sabiedrības interešu apmierināšanu. Viens no apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmajiem mērķiem esot novērst Noteikumu Nr. 1002 neatbilstību Regulas Nr. 1257/1999 prasībām, kā arī lietderīgas un efektīvas finansējuma izlietošanas principam.

Apstrīdētās normas pieņemšana esot uzskatāma par piemērotu līdzekli leģitīmā mērķa sasniegšanai, un neesot citu līdzekļu, ar kuriem šo mērķi varētu sasniegt. Savukārt pārejas perioda nenoteikšana esot skaidrojama gan ar prasībām, kas izrietēja no Eiropas Savienības tiesībām, gan arī ar nepieciešamību nekavējoties novērst finanšu līdzekļu turpmāku nelietderīgu izlietošanu pretēji sabiedrības interesēm. Sabiedrības – citu lauksaimniecības nozarē strādājošo – finansiālais ieguvums no dalības tādos atbalsta pasākumos, kuros aktivitāte ir augstāka un kuru ekonomiskā ietekme uz nozari ir labvēlīgāka, esot lielāks par atsevišķiem indivīdiem turpmāk nepieejamo labumu.

Lauksaimnieki varot paļauties tikai uz tāda atbalsta saņemšanu, kas atbilst Eiropas Savienības tiesībām. Ar apstrīdēto normu neesot aizskarta atbalsta saņēmēju mantinieku tiesiskā paļāvība, jo katrs saprātīgs indivīds esot varējis paredzēt to, ka atbalsta saņemšanas nosacījumi var tikt mainīti. Turklāt Pasākuma ietvaros publisko tiesību jomā noslēgtajos līgumos esot bijuši iekļauti noteikumi par atbalsta izmaksas pārtraukšanu arī tiesiskā regulējuma maiņas gadījumā, un par tiem saimniecības atdevēju mantiniekiem vajadzējis zināt. Esot jāņem vērā arī tas, ka apstrīdētā norma neietver prasību atmaksāt iepriekš saņemto atbalstu kā nepamatotu.

4. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. pantam.

Tā kā tiesības saņemt atbalstu tā saņēmēja mantiniekiem ir nostiprinātas ar publisko tiesību līgumu, tās esot atzīstamas par tiesībām uz īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē. Taču apstrīdētā norma šīs tiesības ierobežojot. Atbalsta saņēmēja mantiniekiem, kuriem mantojuma tiesības tika apstiprinātas līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienai, esot varējusi izveidoties tiesiski aizsargājama paļāvība uz to, ka viņiem, turpinot ar publisko tiesību līgumu uzņemtās saistības, būs tiesības mantojumā saņemt Pasākuma ietvaros piešķirto atbalstu.

Tiesībsargs neapšaubā sabiedrības ieguvumu no tā, ka Noteikumu Nr. 1002 turpmāka neatbilstība Regulas Nr. 1257/99 normām ir novērsta un papildu līdzekļi piešķirti citiem atbalsta pasākumiem. Tomēr tiesībsargs uzskata, ka izskatāmajā lietā indivīda (it īpaši mantinieka, kas nav saimniecības pārņēmējs) īpašuma tiesību

aizskārums, kas nodarīts, neparedzot saudzējošu pārejas periodu vai kompensējošu mehānismu, ir lielāks nekā sabiedrības ieguvums.

5. Pieaicinātā persona – Valsts kontrole – norāda uz tās veiktās revīzijas ietvaros izdarītajiem secinājumiem, kuri liecinot, ka Lauksaimniecības attīstības fonda Pasākuma efektivitāte kopumā ir apšaubāma un Pasākums nav būtiski veicinājis Lauksaimniecības attīstības fonda mērķu sasniegšanu. Tas esot nozīmējis neracionāla sociāla atbalsta sniegšanu nelielam skaitam lauksaimnieku, šim nolūkam izlietojot Eiropas Savienības līdzekļus. Turklāt Regulas Nr. 1257/99 kontekstā saimniecības atdevējam piešķirtais atbalsts pēc būtības esot uzskatāms nevis par kompensāciju, bet gan par pensiju.

Atbalsta izmaksa saimniecības atdevējam esot atkarīga no citas personas (saimniecības pārņēmēja) vēlmēm un iespējām turpināt saimniecisko darbību pārņemtajā saimniecībā. Līdz ar to esot neviennozīmīgi vērtējama saimniecības atdevēja tiesiskā palāvība uz turpmāku Eiropas Savienības atbalsta saņemšanu pat tādā gadījumā, ja saimniecības pārņēmējs tajā saimniecisko darbību ir pārtraucis vai arī turpina tikai „eksistēšanas” vai pašpatēriņa līmenī. Turklāt šāda kārtība neesot atbalstāma, ņemot vērā to, ka citām personām, kuras atbalstu saņem citu Lauksaimniecības attīstības fonda pasākumu ietvaros, jābūt ar risku, ka saņemto atbalsta finansējumu var nākties atmaksāt gadījumā, ja projekta īstenošanas laikā netiek sasniegti iepriekš noteikti rādītāji.

6. Pieaicinātā persona – Labklājības ministrija – norāda, ka visos trijos Latvijas pensiju sistēmas līmeņos pensijas apmērs ir atkarīgs no veiktajām iemaksām, kas tiek uzkrātas, pelnot procentus un veidojot pensijas kapitālu. Līdz ar to pensija, ko cilvēks var saņemt no visiem trim pensiju līmeņiem, jau pašos pamatos atšķiroties no pensijas, kuru cilvēks iegūst, pārdodot, atdodot, dāvinot savu saimniecību vai tās daļu, un kura faktiski uzskatāma par priekšlaicīgas pensionēšanās atbalstu. Lai gan ir lietots termins „pensija”, Pasākuma ietvaros izmaksājama atbalsts neietilpstot valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā un tam neesot kopīgu pazīmju ar valsts sociālās apdrošināšanas pensiju nedz piešķiršanas,

nedz aprēķināšanas un izmaksas nosacījumu ziņā. Labklājības ministrija neesot bijusi iesaistīta Noteikumu Nr. 1002 un to grozījumu izstrādāšanā, tās rīcībā neesot informācijas par apstrīdētās normas mērķi un izstrādāšanas gaitā vērtētajām alternatīvām.

7. Pieaicinātā persona – Lauku atbalsta dienests – pievienojas Ministru kabineta atbildes rakstā norādītajiem argumentiem un īpaši norāda, ka apstrīdētā norma neskar Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

Tiesību norma, kas paredzēja atbalsta mantošanu, neesot bijusi saskanīga ar Pasākuma mērķi. Tiesības uz atbalstu Pasākuma ietvaros pēc sava rakstura esot personiskas tiesības, jo tās esot ierobežotas laikā un atkarībā no vecuma. To apliecinot arī Regulas Nr. 1257/1999 noteikumi par to, ka, saimniecības atdevējam iegūstot vecuma pensiju, saņemamais atbalsts par attiecīgo summu samazinās vai ka tas var tikt ierobežots, ja ir pārkāpts aizliegums turpināt komerciālo lauksaimniecisko darbību. Tiesības uz atbalstu kā nākotnes ienākumiem esot tikai konkrētajam saimniecības atdevējam viņa dzīves laikā, jo atbilstība atbalsta saņemšanas nosacījumiem tiek kontrolēta. Savukārt atbalsta saņēmēja mantinieki neesot pakļauti šādai kontrolei. Tādējādi tiesības uz atbalstu Pasākuma ietvaros izbeidzoties ar saimniecības atdevēja nāvi un nepastāvot tāda saimniecības atdevēja mantinieku prasība, kas varētu tikt apmierināta.

Izskatāmajā lietā valsts un privātpersonas tiesiskās attiecības regulējot ne tikai ārējie normatīvie akti, bet arī publisko tiesību līgums, no kura izrietot tas, ka piešķiramais atbalsts nav konstants un nemainīgs. Valsts esot bijusi tiesīga mainīt atbalsta saņemšanas kārtību, tāpēc nedz atbalsta saņēmējiem, nedz viņu mantiniekiem nevarot būt radusies aizsargājama tiesiskā paļāvība. Lai arī pārņemto saimniecību ekonomiskā izaugsme neesot bijusi konstatējama, tomēr apstrīdētās normas pieņemšana esot balstīta uz kompromisu, jo Valsts kontrole izteikusi priekšlikumu izvērtēt iespēju pilnībā pārtraukt atbalstu Pasākuma ietvaros.

8. Pieaicinātā persona – Mg. iur. Anīta Zikmane – uzskata, ka apstrīdētā norma neaizskar personām Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

Regulā Nr. 1257/1999 definētie nosacījumi priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta saņemšanai norādot uz šādu tiesību personisko raksturu. Lai gan regulu piemērošanai nepieciešams veikt noteiktus pasākumus, tomēr Regulas Nr. 1257/99 11. pantā paredzēto atbalsta saņemšanas nosacījumu papildināšana neesot pieļaujama. Atbalsta personisko raksturu apstiprinot arī tas, ka atbalstu, no kura atskaitīta dalībvalsts maksātā vecuma pensija, persona, kas nodevusi savu saimniecību citai personai, var saņemt maksimāli 15 gadus vai līdz savai 75. dzimšanas dienai. Savukārt atbilstoši Regulas Nr. 817/2004 7. pantam maksājamais pabalsts tiekot saistīts ar vienu saimniecību un konkrētajiem tās īpašniekiem, kas tādi bijuši nodošanas brīdī. Tātad saskaņā ar Civillikuma 704. pantu saimniecības atdevēja tiesības saņemt atbalsta maksājumu izbeidzoties līdz ar viņa dzīvi un ar apstrīdēto normu atceltais regulējums bijis pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām. Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātajām atziņām nacionālās tiesības, kas ir pretrunā ar Eiropas Savienības tiesībām, neesot piemērojamas.

Eiropas Savienības tiesiskajam regulējumam neatbilstoša dalībvalsts prakse nevarot radīt tiesisko palāvību privātpersonai, kas gūst labumu no šīs situācijas. Turklāt apstrīdētā norma neesot saistāma ar saimniecības atdevēja ieguldījumu atbalsta saņemšanai un tādējādi neveidojoties ar Satversmes 105. pantu aizsargāto pamattiesību aizskārums.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Civiltiesisko zinātņu katedras lektore Mg. iur. Kristīne Zīle – norāda, ka apstrīdētā norma neierobežo saimniecības atdevēja mantiniekiem Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības.

Atsavinot saimniecību uz pirkuma līguma pamata, persona iegūstot atlīdzību, turpretim atbalstu par priekšlaicīgu aiziešanu pensijā saimniecības īpašnieks varot saņemt par atteikšanos no sava ienākuma gūšanas veida. Īpašums esot pilnīgas varas tiesība pār lietu. Dāvinājuma līguma gadījumā atlīdzība par īpašumu naudas izteiksmē netiekot saņemta, tomēr ne vienmēr dāvinātājs paliekot bez jebkāda labuma. Atlīdzināma atsavinājuma darījuma rezultātā iegūtā pirkuma maksa nonākot

atsavinātāja īpašumā un, iespējams, nonāksot mantojuma masā. Savukārt dāvinājuma līguma gadījumā esot jāņem vērā mantinieku iespēja izprasīt no apdāvinātā viņiem piekrītošās neatņemamās mantojuma daļas. Tādējādi atbalsts priekšlaicīgai aiziešanai pensijā neesot nedz atlīdzība par atsavināto īpašumu, nedz arī īpašums.

Tieši saimniecības īpašnieka atbilstība konkrētiem kritērijiem ļaujot viņam pretendēt uz atbalstu Pasākuma ietvaros. Līdz ar to šis atbalsts esot cieši saistīts ar paša lauksaimnieka personu un tādējādi uzskatāms par nemantojamu tiesību. Uz atbalsta maksājumu tīri personisko raksturu norādot arī Regulas Nr. 1257/99 noteikumi par izmaksas ilgumu. Turklāt arī no šīs regulas teksta neizrietot tas, ka minētais atbalsts būtu mantojams vai šā jautājuma tiesiskais regulējums būtu atstāts dalībvalstu ziņā.

10. Pieaicinātā persona – LL. M. Solvita Harbaceviča – norāda, ka izskatāmajā jautājumā nozīme ir publisko tiesību līgumiem, kas noslēgti uz konkrētu normatīvo aktu pamata. Laika posmā, kad šie līgumi tika slēgti, Eiropas Komisija jau apstiprinājusi Lauku attīstības plānu, kas paredzējis Pasākuma ietvaros saņemtā atbalsta mantošanu.

Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobrī sniegtā interpretācija formāli attiecoties tikai uz Regulu Nr. 1698/2005, savukārt Regulas Nr. 1257/99 interpretācija neesot sniegta. Tāpēc varot uzskatīt, ka publisko tiesību līgumi tika slēgti starp dalībvalsti un saimniecības atdevēju, pamatojoties uz Regulu Nr. 1257/99 un nacionālo tiesību normām, kas tika saskaņotas ar Eiropas Komisiju.

Var būt, ka lēmumi par saimniecības atdošanu tika pieņemti, balstoties uz konkrētu apstākļu kopumu, tostarp arī informētību par iespēju mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu. Tādējādi personām, kas slēgušas minētos publisko tiesību līgumus, varot būt izveidojusies tiesiskā palāvība.

11. Pieaicinātā persona – Ministru kabineta pārstāvis Eiropas Savienības Tiesā (no 2011. gada līdz 2016. gadam) Mg. sc. soc. Inguss Kalniņš – norāda, ka tiesiskais regulējums, kas paredz priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanu,

varot būt saderīgs ar Regulu Nr. 1257/99, taču tādā gadījumā dalībvalstij būtu jānodrošina daudzu komplicētu kritēriju ievērošana.

Priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mērķis esot bijis saimniecisks pamudinājums jeb ekonomisks stimuls gados vecākiem lauksaimniekiem pavisam izbeigt savu lauksaimniecisko darbību agrāk, nekā viņi parastos apstākļos to būtu darījuši vai varbūt vispār nebūtu darījuši. Ņemot vērā subsidiaritātes un proporcionalitātes principus, Regulā Nr. 1257/99 neesot ietverts aizliegums dalībvalstīm izmantot papildu ekonomiskos stimulus gados vecāku lauksaimnieku motivēšanai pieteikties atbalstam Pasākuma ietvaros. Tomēr vajagot ņemt vērā, ka laika gaitā atklājusies priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta neefektivitāte un jaunajā regulā tas vairs nav iekļauts.

Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra secinājumi, kas adresēti Latvijas Republikai, attiecoties uz Regulu Nr. 1698/2005 un saistībām, kas nodibinātas jau pēc 2007. gada. Tiesiskās paļāvības princips prasot, lai valsts turpina izmaksāt atbalstu saskaņā ar visām saistībām, kuras tā uzņēmusies pirms tam, kad atcēlusi šo atbalstu. Pēc konkrētā datuma, līdz kuram bija paredzēts Eiropas Savienības finansējums, dalībvalstij tās izmaksātais atbalsts būtu jāsedz no sava budžeta.

12. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas pārstāve Eiropas Savienības Tiesā Dr. iur. Irēna Kucina – norāda, ka Ministru kabineta noteikumu norma, kas paredzēja Pasākuma ietvaros piešķirtā atbalsta mantošanu, ir pretrunā ar Regulu Nr. 1257/99 un tās mērķi.

Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai attiecībā uz Regulas Nr. 1257/99 mērķi vajagot ņemt vērā, ka priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts šajā regulā neesot paredzēts tādēļ, lai nodrošinātu vecuma pensijas papildinājumu sociālu iemeslu dēļ. Tāpat šā atbalsta tiešais mērķis neesot arī papildu ienākuma nodrošināšana vecākiem lauksaimniekiem. Regula Nr. 1257/99 esot līdzeklis, kas izraudzīts tādēļ, lai sasniegtu primāro priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta sistēmas mērķi – dotu ekonomisku stimulu vecākiem lauksaimniekiem agrāk pārtraukt savu saimniecisko darbību īpašos apstākļos, ja parastos apstākļos viņi to nedarītu.

Lai gan Regulas Nr. 1257/99 piemērošanas pasākumu izvēlē valstij esot rīcības brīvība, iespēja mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu tajā neesot skaidri paredzēta. Tātad atbalsta saņemšanas nosacījumu paplašināšana pretēji regulas mērķim neesot pieļaujama. Pieaicinātās personas rīcībā neesot informācijas par to, kādu iemeslu dēļ Eiropas Komisija 2004. gadā ir saskaņojusi Pasākumu, atzīstot to par atbilstošu Regulai Nr. 1257/99, bet vēlāk, vērtējot tādu pašu Pasākuma plānu, tas tika atzīts par neatbilstošu šīs regulas normām.

13. Pieaicinātā persona – zvērināta advokāte *M. Jur. (Oxon) Debora Pāvila* – norāda, ka Ministru kabinetam nav juridiska pamata un kompetences apgalvot, ka priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošana neatbilst Regulai Nr. 1257/99.

Eiropas Komisija ar 2004. gada 30. jūlija lēmumu apstiprinājusi Lauku attīstības plānu, kas paredzējis, ka priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts ir mantojams. Atbilstoši Eiropas Savienības Tiesas judikatūrai šāds apstiprinājums nozīmējot to, ka visa attiecīgā programma ir likumīga, jo tieši Eiropas Komisija esot tā, kurai piekrītot kompetence izvērtēt lauku attīstības programmēšanas dokumentu atbilstību regulas noteikumiem. Minētais Eiropas Komisijas lēmums neesot grozīts vai atcelts. Arī Regula Nr. 1257/99 neparedzot procedūru, kādā šis lēmums varētu tikt mainīts.

Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejai, kura 2011. gada 19. oktobrī izdarīja secinājumu, ka priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts nav attiecināms uz saimniecības atdevēja mantiniekiem, neesot tiesību pieņemt galīgo lēmumu šajā jautājumā, jo tas esot tikai Eiropas Komisijas kompetencē. Turklāt Eiropas Komisijas Lauku attīstības komiteja esot izveidota saskaņā ar vēlākiem Eiropas Savienības tiesību aktiem un tās kompetencē bijusi nevis Regulas Nr. 1257/1999, bet gan Regulas Nr. 1698/2005 noteikumu vērtēšana.

14. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Starptautisko un Eiropas tiesību zinātņu katedras asociētais viesprofesors *Dr. iur. Kristofs Johans Ulrihs Šēve (Christoph Johann Ulrich Schewe)* – norāda,

ka personu subjektīvās tiesības uz priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu nav saistītas ar Regulas Nr. 1257/99 interpretāciju. Tās varot izrietēt no Latvijas nacionālajiem normatīvajiem aktiem.

Regulas Nr. 1257/99 noteikumi jau sākotnēji neesot paredzējuši atbalsta mantošanas iespēju, tomēr Eiropas Komisija, saskaņojot dalībvalsts tiesību normu, pieļāvusi kļūdu, kuru tai vēlāk nācies labot. Savukārt Latvijas normatīvie akti esot paredzējuši atbalsta saņēmēju un viņu mantinieku tiesību aizsardzību. Pēc Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmes Noteikumi Nr. 1002 neesot grozīti, tāpēc atbalsta saņēmēji un viņu mantinieki joprojām varējuši paļauties uz savu subjektīvo tiesību esību.

Izskatāmajā lietā esot jāņem vērā konkrētie apstākļi, kādos personām piešķirts priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts. Proti, esot jāņem vērā tas, kāda veida informācija par Pasākumu personām bija pieejama nacionālo tiesību aktu līmenī.

15. Satversmes tiesa, izskatot lietu tiesas sēdē ar lietas dalībnieku piedalīšanos, 2017. gada 28. februārī pieņēma lēmumu uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai un apturēt tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stājas spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums.

Satversmes tiesa uzdeva Eiropas Savienības Tiesai šādus jautājumus:

1.1. Vai, ievērojot Eiropas Savienības un dalībvalstu dalīto kompetenci lauksaimniecības jomā, Regulas Nr. 1257/1999 normas kopsakarā ar vienu no šīs regulas mērķiem – iesaistīt lauksaimniekus priekšlaicīgās pensionēšanās pasākumā – ir interpretējamas tādējādi, ka Regulas Nr. 1257/1999 piemērošanas pasākumu ietvaros dalībvalstij ir aizliegts pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas ļautu mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu?

1.2. Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, proti, Regulas Nr. 1257/1999 normas aizliedz mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu, vai faktiskajā situācijā, kurā dalībvalsts tiesību norma tika pienācīgā kārtībā saskaņota ar Eiropas Komisiju kā atbilstoša Regulas Nr. 1257/1999 noteikumiem un lauksaimnieki iesaistījās priekšlaicīgās pensionēšanās pasākumā atbilstoši valsts

īstenotajai praksei, personai varēja rasties subjektīvas tiesības uz šāda pasākuma ietvaros piešķirtā atbalsta mantošanu?

1.3. Ja atbilde uz otro jautājumu ir apstiprinoša, proti, personai šādas subjektīvās tiesības varēja rasties, vai Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmes secinājums, ka priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts nav attiecināms uz saimniecības atdevēja mantiniekiem, var tikt uzskatīts par minēto iegūto subjektīvo tiesību priekšlaicīgas izbeigšanās pamatu?

16. Eiropas Savienības Tiesa 2018. gada 7. augustā pasludināja spriedumu lietā C-120/17 „Administratīvā rajona tiesa pret Ministru kabinetu” (turpmāk – Eiropas Savienības Tiesas Spriedums).

Eiropas Savienības Tiesa uz pirmo Satversmes tiesas uzdoto jautājumu ir atbildējusi, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants jāinterpretē tādējādi, ka tie liedz dalībvalstīm, īstenojot šos pantus, veikt pasākumus, kas ļautu mantot tādu priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu kā pamatlietā aplūkotais.

Savukārt uz otro un trešo jautājumu Eiropas Savienības Tiesa ir atbildējusi, ka tiesiskās paļāvības princips interpretējams šādi: tāda valsts tiesību norma kā pamatlietā aplūkotā, kurā paredzēta priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanas iespēja un kuru Eiropas Komisija apstiprināja kā atbilstošu Regulai Nr. 1257/1999, ir radījusi šā atbalsta saņēmēju lauksaimnieku mantiniekiem tiesisko paļāvību, un secinājums, kurš fiksēts Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmes protokolā un saskaņā ar kuru minētais atbalsts nav mantojams, šo tiesisko paļāvību nav izbeidzis.

17. Satversmes tiesa 2018. gada 29. oktobra rīcības sēdē nolēma izskatīt lietu no jauna pilnā tiesas sastāvā rakstveida procesā. Satversmes tiesa secināja: lai novērstu to, ka tiesvedības intereses konkrētajā lietā varētu tikt apdraudētas tiktāl, ka lietas izskatīšanas laikā tiesas sastāvā būtu mazāk par pieciem Satversmes tiesas tiesnešiem un tiesvedība lietā kļūtu neiespējama, Satversmes tiesai pēc Eiropas Savienības Tiesas nolēmuma spēkā stāšanās šī lieta jāskata jaunā tiesas sastāvā, ja tiesvedības apturēšanas laikā ir mainījies Satversmes tiesas tiesnešu sastāvs.

Secinājumu daļa

18. Pieteikuma iesniedzēja lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam. Lai noskaidrotu, vai apstrīdētā norma attiecas uz šajā pantā ietvertajām pamattiesībām, proti, tiesībām uz īpašumu, Satversmes tiesai visupirms ir jāatklāj šā panta saturs.

18.1. Satversmes 105. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Apstrīdētā norma neparedz īpašuma piespiedu atsavināšanu Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē. Tādēļ izskatāmās lietas ietvaros ir vērtējama apstrīdētās normas atbilstība Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

18.2. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka Satversmes 105. pants paredz gan īpašuma tiesību netraucētu īstenošanu, gan arī valsts tiesības sabiedrības interesēs ierobežot īpašuma izmantošanu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu*). Satversmes 105. pants nosaka visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar „tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu un 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*).

Par īpašumu var tikt uzskatīti tādi prasījumi, kuru izpildi varētu pieprasīt, ja pastāvētu skaidrs tiesisks pamats. Arī nākotnes ienākumi uzskatāmi par īpašumu tad, ja tie jau ir nopelnīti vai pastāv prasība, kuru var apmierināt (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 7. punktu un 2011. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. 2011-05-01 15.2. punktu*). Turklāt prasījumam ir jābūt tādām, ko var uzskatīt par tiesisku. Īpašuma tiesības ietver arī līgumu tiesības ar ekonomisku vērtību (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 20. aprīļa lēmuma par*

tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2009-100-03 8.2. punktu). Tiesības saņemt līgumā paredzētos maksājumus ir uzskatāmas par īpašuma tiesību objektu Satversmes 105. panta izpratnē (sk. Satversmes tiesas 2015. gada 3. jūlija sprieduma lietā Nr. 2014-12-01 14.1. punktu).

18.3. Atbilstoši Satversmes vienotības principam Satversmes tiesai, lai gan izskatāmā lieta ir ierosināta par apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 105. pantam, jāņem vērā arī vispārējie tiesību principi un citās Satversmes normās ietvertās tiesības. Izskatāmās lietas sakarā būtiska nozīme ir Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajam no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajam tiesiskās paļāvības principam.

Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, proti, persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika periodā tiks saglabātas un reāli īstenotas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 16.2. punktu*). Tomēr šis princips valstij neliedz tiesiskā veidā grozīt pastāvošo regulējumu. Šādā gadījumā ir jāņem vērā tās tiesības, uz kuru saglabāšanu vai īstenošanu personai var būt radusies paļāvība. Tiesiskās paļāvības princips prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas paļāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 4. punktu un 2015. gada 6. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2014-35-03 11. punktu*).

18.4. Latvijai pēc iestāšanās Eiropas Savienībā ir pienākums pildīt saistības, kas tai izriet no līguma par pievienošanos Eiropas Savienībai. Proti, līdz ar līguma par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai ratifikāciju Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sastāvdaļu. Saskaņā ar šo līgumu Latvijai ir saistoši arī Eiropas Savienības institūciju pieņemtie normatīvie akti. Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā šo aktu interpretācija ir saistoša, piemērojot nacionālos normatīvos aktus, lai novērstu iespējamās pretrunas starp Latvijas un Eiropas Savienības tiesību normām (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03 24.2. punktu un 2018. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-12-01 13. punktu*).

Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā ir atzīts, ka tad, kad dalībvalstis nosaka pasākumus Eiropas Savienības tiesību īstenošanai, tām jāievēro vispārējie šo tiesību principi, tostarp tiesiskās palāvības princips (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 2006. gada 14. septembra sprieduma apvienotajās lietās C-181/04 līdz C-183/04 „Elmeke”*, ECLI:EU:C:2006:563, 31. punktu). Tiesības atsaukties uz šo principu ir ikvienam tiesību subjektam, kuram kāda valsts iestāde radījusi pamatotas cerības, kas balstītas uz konkrētiem solījumiem. Tādā gadījumā jāpārbauda, vai attiecīgās iestādes rīcība ir radījusi tiesību subjektam pamatotu palāvību un vai šī palāvība ir atzīstama par tiesisku (sk. *Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 9. jūlija sprieduma lietā C-183/14 „Salomie and Oltean”*, ECLI:EU:C:2015:454, 44. un 45. punktu).

18.5. Noskaidrojot Satversmē ietvertu cilvēktiesību normu saturu, ir jāievēro Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Satversmes 105. pants ir konkretizējams un piemērojams kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) Pirmā protokola 1. pantu (sk., piemēram, *Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 10. punktu un 2012. gada 7. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-19-01 9.1. punktu*). Tādējādi attiecībā uz Satversmes 105. panta saturu Satversmes tiesa ņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru Konvencijas Pirmā protokola 1. panta piemērošanā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tiesiskās palāvības principam var būt nozīme, konstatējot, vai konkrētajā gadījumā pastāv tādas tiesības, kuru aizsardzība paredzēta Konvencijas Pirmā protokola 1. pantā (sk., piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. gada 20. novembra sprieduma lietā „Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium”*, pieteikums Nr. 17849/91, 31. punktu). „Īpašums” var būt vai nu „eksistējošs īpašums”, vai līdzekļi, ieskaitot prasījumus, attiecībā uz kuriem pieteicējs var pamatot, ka tam ir vismaz tiesiska palāvība uz efektīvu īpašuma tiesību iegūšanu (sk. *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 22. janvāra sprieduma lietā „Bulves AD v. Bulgaria”*, pieteikums Nr. 3991/03, 57. punktu).

Tādējādi tiesiskās palāvības principam var būt nozīme, nosakot arī to, vai apstrīdētā norma skar tādas tiesības, kas uzskatāmas par īpašuma tiesību objektu

Satversmes 105. panta izpratnē. Šā panta tvērumā ietilpst arī tādas mantiska rakstura tiesības, uz kurām personai ir radusies tiesiskā paļāvība.

19. Lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantā ietvertajām pamattiesībām, proti, tiesībām uz īpašumu, visupirms nepieciešams noskaidrot, kas izskatāmajā lietā uzskatāms par īpašuma tiesību objektu un vai apstrīdētā norma šādas tiesības ierobežo.

19.1. Lauku attīstības plāns līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim paredzēja, ka gadījumā, ja atbalsta saņēmējs mirst periodā, kurā ir spēkā noslēgtais līgums par priekšlaicīgās pensijas saņemšanu, viņa ikmēneša pensiju par atlikušo periodu turpina izmaksāt personai, kurai saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem ir apstiprinātas mantojuma tiesības. Atbilstoši Lauku attīstības plāna 9.3. nodaļā noteiktajam Pasākuma juridiskais pamats ir Regulas Nr. 1257/1999 IV sadaļa (10.–12. pants) un Regulas Nr. 817/2004 4. nodaļa (7.–10. pants). Satversmes tiesai izskatāmajā lietā ir jāvērtē Pasākuma ietvaros saņemtā atbalsta mantošanas juridiskā daba, ievērojot Eiropas Savienības tiesību aktos ietvertu tiesisko regulējumu un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru.

Eiropas Savienības Tiesas Spriedumā ir secināts, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants liedz dalībvalstīm veikt pasākumus, kas ļautu mantot tādu priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu kā izskatāmajā lietā aplūkots. No minētajiem Regulas Nr. 1257/1999 pantiem, tos vērtējot Pasākuma mērķu kontekstā, izriet, ka lauku saimniecības atdevējam piešķiramais atbalsts ir pakļauts nosacījumiem, kuri raksturo stingri personisku saikni ar pašu lauku saimniecības atdevēju, un ka līdz ar to šie panti ir jāsaprot tādējādi, ka tie neļauj dalībvalstīm paredzēt minētā atbalsta mantošanu (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 39. punktu*). Galvenais šā atbalsta mērķis ir ekonomisks stimulds gados vecākiem lauksaimniekiem agrāk pārtraukt savu darbību (apstākļos, kādos viņi parasti to nedarītu), nevis lauku saimniecības atdevēja ienākuma papildināšana. Līdz ar to priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts, ņemot vērā tā personisko raksturu, lauku saimniecības atdevēja nāves gadījumā nevar tikt nodots viņa mantiniekiem (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 45. punktu*).

Tomēr Eiropas Savienības Tiesa ir atzinusi, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pantu nevar uzskatīt par tādām Eiropas Savienības tiesību normām, kas ir pietiekami skaidras, lai personas būtu varējušas saprast, ka dalībvalstīm ir aizliegts paredzēt priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanu. Rīkojoties saskaņā ar Regulas Nr. 1257/1999 44. panta 2. punktu, Eiropas Komisija 2004. gada 30. jūlijā apstiprināja Lauku attīstības plānu, kurā bija paredzēts, ka priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts ir mantojams (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 55. un 56. punktu*).

Priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta saņēmēju mantinieki savas mantojuma tiesības pamatojuši ar dalībvalsts normatīvo regulējumu, kura saturu apstiprināja Eiropas Komisija un no kura neizrietēja acīmredzamas pretrunas ar Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pantu. Arī līgumos par priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta piešķiršanu, kas noslēgti starp Lauku atbalsta dienestu un lauksaimniekiem, kuri atdevuši savu saimniecību apmaiņā pret priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu, tika paredzētas tiesības šo atbalstu mantot. Šajos apstākļos Eiropas Savienības Tiesa secinājusi, ka paļāvība, kas šiem mantiniekiem pamatoti varēja rasties attiecībā uz viņu mantojuma tiesību likumīgumu, ir atzīstama par tiesisku (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 64. un 65. punktu*). Savukārt Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmē pieņemtie secinājumi par to, ka minētais atbalsts nav mantojams, bija adresēti tikai dalībvalstīm un to rezultātā nav izdarīti grozījumi tiesiskajā regulējumā, kas paredzēja priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanas iespēju, līdz tam brīdim, kad tika pieņemta apstrīdētā norma (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 70. punktu*).

19.2. Satversmes 105. panta tvērumā ietilpst tiesības uz normatīvajā aktā noteiktu valsts tiešo atbalstu konkrētas naudas summas veidā, ja ir izpildītas noteiktas normatīvo aktu prasības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 27. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-12-03 8.–10. punktu*). Saimniecības atdevēja tiesības saņemt maksājumus Pasākuma ietvaros atbilstoši Noteikumu Nr. 1002 un Regulas Nr. 1257/1999 normām, kā arī ar Lauku atbalsta dienestu noslēgtajiem līgumiem ir uzskatāmas par īpašuma tiesību objektu. Lauku attīstības plāna 12.3.2. apakšnodeļas sadaļas „Priekšlaicīgā pensionēšanās” „a” apakšpunkts tiešā veidā noteica, ka šīs tiesības ir mantojamas.

Ievērojot šā sprieduma iepriekšējā punktā minēto, Lauku attīstības plāna 12.3.2. apakšnodaļas sadaļas „Priekšlaicīgā pensionēšanās” „a” apakšpunkta noteikums „Ja atbalsta saņēmējs mirst periodā, kurā ir spēkā noslēgtais līgums par priekšlaicīgās pensijas saņemšanu, viņa ikmēneša pensiju par atlikušo periodu turpina izmaksāt personai, kurai saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem ir apstiprinātas mantojuma tiesības” tika pienācīgā kārtībā saskaņots ar Eiropas Komisiju un tādējādi saimniecības atdevēju mantiniekiem radās tiesiskā paļāvība uz to, ka tiesības saņemt maksājumus Pasākuma ietvaros ir mantojamas.

Savukārt tas, ka ar Lauku atbalsta dienestu tika noslēgti līgumi par priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta piešķiršanu, varēja tikai pastiprināt gan šos līgumus parakstījušo lauksaimnieku, gan viņu mantinieku paļāvību uz to, ka Noteikumos Nr. 1002 paredzētā atbalsta mantošana ir likumīga (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 59. punktu*). Lietas materiālos ir mantojuma apliecība, kurā kā pieņemtā mantojuma sastāvdaļa norādīts arī priekšlaicīgās pensijas kapitāls – noteikta naudas summa (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 17. lp.*). No lietas materiāliem izriet arī tas, ka saimniecības atdevējam Pasākuma ietvaros piešķirto atbalstu turpināja izmaksāt viņa mantiniekiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 21. lp.*).

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa secina, ka, slēdzot līgumu par atbalsta piešķiršanu Pasākuma ietvaros, personas (gan saimniecības atdevējs, gan arī viņa mantinieki) varēja paļauties uz Pasākuma ietvaros piešķirto maksājumu pāreju saimniecības atdevēja mantiniekiem. Tādējādi konkrētajos apstākļos arī saimniecības atdevēja mantinieku tiesības pēc viņa nāves saņemt priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus Pasākuma ietvaros ir uzskatāmas par īpašuma tiesību objektu. Pieņemot apstrīdēto normu, Ministru kabinets iepriekš minētās tiesības ir ierobežojis, liedzot saimniecības atdevēja mantiniekiem turpmāk saņemt atbalsta maksājumus Pasākuma ietvaros. Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo tādas saimniecību atdevēju mantinieku tiesības, kuras ietilpst pamattiesību uz īpašumu tvērumā.

Tātad apstrīdētā norma ierobežo personām Satversmes 105. pantā noteiktās pamattiesības.

20. Tiesības uz īpašumu nav absolūtas. Satversmes 105. panta trešais teikums paredz, ka tās var ierobežot, bet vienīgi saskaņā ar likumu.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka vārds „likums” nav interpretējams gramatiski un aptver ne tikai Saeimas pieņemtus likumus to formālajā nozīmē, bet arī citus ārējos normatīvos aktus, ja vien tie:

1) izdoti, pamatojoties uz likumu un ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) ir publicēti un publiski pieejami atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām;

3) ir pietiekami skaidri formulēti, lai persona varētu izprast no tiem izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas, kā arī šie normatīvie akti nodrošina aizsardzību pret to patvaļīgu piemērošanu (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija sprieduma lietā Nr. 2002-01-03 secinājumu daļu un 2015. gada 8. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-07-03 14. punktu*).

Tiesību normas pieņemšanas kārtības ievērošana ir tiesību normas spēkā esības priekšnoteikums (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 10.4. punktu un 2015. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2015-03-01 23. punktu*). Apstrīdētā norma pieņemta 2015. gada 14. aprīlī, atsaucoties uz Lauku attīstības likuma 5. panta septīto daļu, kas pilnvaro Ministru kabinetu noteikt kārtību, kādā tiek administrēts un uzraudzīts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauksaimniecībai, un kārtību, kādā tiek administrēts un uzraudzīts valsts un Eiropas Savienības atbalsts lauku un zivsaimniecības attīstībai (*sk. Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa sēdes protokola Nr. 20 41. punktu*). Apstrīdētā norma publicēta oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” 2015. gada 16. aprīlī [*sk.: Latvijas Vēstnesis, 2015. gada 16. aprīlis, Nr. 74 (5392)*] un stājusies spēkā 2015. gada 30. aprīlī.

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis un arī lietā nav materiālu, kas radītu šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta normatīvajos aktos noteiktā kārtībā, publicēta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas. Savukārt tas, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums pēc

būtības ir pieļaujams, jāizvērtē, noskaidrojot, vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

21. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

21.1. Ja ir noteikts tiesību ierobežojums, tad pienākums uzrādīt un pamatot šāda ierobežojuma leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Ministru kabinetam (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*). Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir novērst Noteikumu Nr. 1002 neatbilstību Regulas Nr. 1257/99 normām, kā arī ievērot Eiropas Savienības un Latvijas finanšu līdzekļu lietderīgas un efektīvas izlietošanas principu (*sk. Ministru kabineta atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 83. lp.*). Atbildes rakstā uzsvērts arī citu lauksaimniecības nozarē strādājošo finansiālais ieguvums no pieteikšanās atbalstam citu pasākumu ietvaros (*sk. Ministru kabineta atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj 84. lp.*).

Savukārt apstrīdētās normas projekta anotācijā minēts, ka, ieviešot Pasākumu, praksē citstarp veidojušās tādas situācijas, ka atbalsta saņēmējs ir atdāvinājis saimniecību saviem mantiniekiem un pēc viņa nāves saimniecības pārņēmeji Pasākuma ietvaros saņēma arī mantoto atbalstu vai tā daļu. Šādos gadījumos atbalsts neesot izlietots lietderīgi un neesot sasniegts Pasākuma mērķis – veicināt lauku saimniecību pārņemšanu un attīstību, nomainot un uzlabojot to menedžmentu un iesaistot tajās jaunus un ekonomiski aktīvus cilvēkus.

21.2. Kaut arī Eiropas Komisija 2004. gada 30. jūnijā ir atzinusi Pasākuma ietvaros piešķirtā atbalsta mantošanu par atbilstošu Regulai Nr. 1257/1999, tomēr Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmē tika

secināts, ka Lauksaimniecības garantiju fonda finansējums nav attiecināms uz priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta mantošanu (*sk. protokola 10. punktu lietas materiālu 1. sēj. 94. lp.*). Arī Eiropas Savienības Tiesa uz izskatāmajā lietā uzdoto pirmo prejudiciālo jautājumu ir atbildējusi, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tie liedz dalībvalstīm, īstenojot šos pantus, veikt pasākumus, kas ļautu mantot Pasākuma ietvaros piešķirto atbalstu.

Būtiska demokrātiskas tiesiskas valsts principa sastāvdaļa ir tiesiskās sistēmas vienotība. Proti, valstī ir jāpastāv savstarpēji saskaņotām tiesību normām, kas harmoniski darbojas vienotas tiesību sistēmas ietvaros. Tas vienlīdz attiecas arī uz Latvijas – Eiropas Savienības dalībvalsts – tiesību normu atbilstību Eiropas Savienības tiesībām, kas ir Latvijas tiesību sastāvdaļa.

Satversmes tiesa jau iepriekš atzinusi, ka Eiropas Savienības tiesību normas ir savietojamas tikai ar tādu nacionālo tiesību sistēmu, kura atbilst demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām (*sk. Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta sprieduma lietā Nr. 2002-18-01 secinājumu daļas 6. punktu*). Eiropas Savienības Tiesa izskatāmajā lietā ir atzinusi, ka dalībvalstij, īstenojot Eiropas Savienības tiesības, ir rīcības brīvība lemt par grozījumiem savā tiesiskajā regulējumā, atbilstoši kuram personas var mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 66. punktu*).

Demokrātiskas tiesiskas valsts princips nosaka valstij pienākumu nodrošināt, lai priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts tiktu izmaksāts tiesiskā, Eiropas Savienības tiesību normām atbilstošā veidā. Apstrīdētajā normā paredzētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar mērķi novērst Noteikumu Nr. 1002 neatbilstību Regulas Nr. 1257/99 normām. Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīms mērķis – demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība.

21.3. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka ar mērķi aizsargāt sabiedrības labklājību var saprast arī nepieciešamību valsts rīcībā esošos finanšu līdzekļus izmantot pēc iespējas lietderīgāk un saprātīgāk (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 3. maija sprieduma lietā Nr. 2011-14-03 17.4. punktu*). Ekonomiski nelietderīgās prakses turpināšana – atbalsta izmaksa saimniecības atdevēju mantiniekiem – var nelabvēlīgi ietekmēt citus lauksaimniekus, samazinot tiem paredzētos atbalsta

maksājumus (*sk. Ministru kabineta atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 83. lp. un tiesībsarga viedokli lietas materiālu 1. sēj. 134. lp.*). Tātad, ņemot vērā minēto, par apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi ir atzīstama arī visas sabiedrības, tostarp citu lauksaimnieku, labklājības aizsardzība, novēršot Noteikumu Nr. 1002 pretrunas ar Regulas Nr. 1257/99 normām, kā arī nelietderīgu Eiropas Savienības un Latvijas Republikas finanšu līdzekļu izmantošanu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – Satversmes 116. pantā noteiktā demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība un sabiedrības labklājības aizsardzība.

22. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka, konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt šā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam un tādējādi noskaidrot:

1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, tas ir, vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2011. gada 18. marta sprieduma lietā Nr. 2010-50-03 12. punktu*).

23. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmos mērķus. Tādējādi Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai, pārtraucot maksājumus Pasākuma ietvaros personām, kuras attiecīgo atbalstu saņem mantojumā, var novērst Noteikumu Nr. 1002 pretrunas ar Regulas Nr. 1257/99 nosacījumiem, kā arī Eiropas Savienības un valsts līdzekļu nelietderīgu izlietošanu.

23.1. Pieņemot apstrīdēto normu, ir ievēroti Eiropas Komisijas Lauku attīstības komitejas 2011. gada 19. oktobra sanāksmes secinājumi. Apstrīdētā norma ir saskanīga ar Eiropas Savienības Tiesas Spriedumā ietverto atzinumu, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants liedz dalībvalstīm veikt pasākumus, kas ļautu mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu. Tādējādi ar apstrīdētajā normā ietverto pamattiesību ierobežojumu tiek sasniegts mērķis aizsargāt demokrātisko valsts iekārtu, jo pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsts tiek izmaksāts Eiropas Savienības tiesību normām atbilstošā veidā.

23.2. No lietas materiāliem izriet, ka Pasākums nav bijis pietiekami efektīvs un nav ievērojami veicinājis tā mērķu sasniegšanu (*sk. Valsts kontroles viedokli lietas materiālu 121. lp.*). Apstrīdētā norma novērš Eiropas Savienības un valsts finanšu līdzekļu nelietderīgu izmantošanu un dod iespēju ietaupīt gandrīz divus miljonus *euro*, tas ir, summu, kas pārsniedz līdz šim saimniecības atdevēju mantiniekiem jau izmaksāto summu (*sk. Ministru kabineta atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 80. lp.*). Konkrētajā gadījumā Ministru kabineta izraudzītie līdzekļi ir pamatoti ar objektīviem un racionāliem apsvērumiem. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums sekmē arī sabiedrības labklājību, jo pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās ietaupītos līdzekļus var izmantot arī citiem atbalsta pasākumiem.

Nemot vērā minēto, Ministru kabineta izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmo mērķu sasniegšanai.

24. Izvērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa uzsver, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu un 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2. punktu*). Satversmes

tiesa nevar aizstāt normatīvā akta izdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko tiesisko regulējumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 20. punktu*).

Valstij ir tiesības noteikt savu lauksaimniecības politiku, citstarp izvēloties arī prioritāri atbalstāmās programmas un līdzsvarojot dažādiem lauksaimniekiem piešķiramo atbalstu. Valsts nav tiesīga turpināt lauksaimnieku mantinieku atbalstīšanu uz Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pantam neatbilstošas tiesību normas pamata. Eiropas Savienības fondu un Latvijas Republikas līdzekļu izmantošana citu lauksaimniecības nozarē strādājošo atbalstam tādā apmērā, kāds līdz 2021. gadam netiks izmaksāts saimniecības atdevēju mantiniekiem, nav iespējama citādā veidā kā vien pieņemot apstrīdēto normu.

Nemot vērā Eiropas Savienības Tiesas Spriedumā sniegto atbildi uz Satversmes tiesas uzdoto pirmo prejudiciālo jautājumu, proti, to, ka Regulas Nr. 1257/1999 10.–12. pants liedz dalībvalstīm veikt pasākumus, kas ļautu mantot atbalstu Pasākuma ietvaros, attiecīgās Noteikumu Nr. 1002 normas turpmākās pretrunas ar Regulas Nr. 1257/99 10.–12. pantu varēja novērst vienīgi izdodot apstrīdēto normu. Tāpēc Satversmes tiesa piekrīt Ministru kabineta norādījumam, ka konkrētajā gadījumā leģitīmo mērķu sasniegšanai nebija iespējams izvēlēties citus līdzekļus, bet varēja vien pārtraukt atbalsta izmaksu tā saņēmēja mantiniekiem.

Tādējādi nav saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem būtu iespējams sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus vismaz tādā pašā kvalitātē.

25. Izvērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajiem mērķiem, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

25.1. Saimniecības atdevēja mantinieki ir personas, kuras nav līguma par atbalsta piešķiršanu Pasākuma ietvaros puses. Uz to vērsusi uzmanību arī Eiropas Savienības Tiesa (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 64. punktu*). Turpretim saimniecības atdevējam un pārņēmējam, kuri ir minētā līguma puses, normatīvie akti izvirza virkni prasību.

Tā saskaņā ar Regulas Nr. 1257/99 11. panta 1. punktu persona, kas nodod saimniecību citai personai: noteikti pārtrauc jebkādu komerciālu lauksaimniecisko darbību, taču var turpināt nodarboties ar nekomerciālo lauksaimniecību un paturēt lietošanā ēkas; nav jaunāka par 55 gadiem, bet brīdī, kad saimniecība tiek nodota citai personai, vēl nav sasniegusi parasto pensijas vecumu; pirms saimniecības nodošanas citai personai ir desmit gadus nodarbojusies ar lauksaimniecību. Nosacījumus atbalsta piešķiršanai Pasākuma ietvaros saimniecības atdevējam paredz arī Lauku attīstības plāns. Ja saimniecības atdevējs atbilst Lauku attīstības plānā noteiktajiem kritērijiem, viņš var saņemt ikmēneša pensiju 15 gadus no lēmuma – apstiprinājuma brīža –, bet ne ilgāk kā līdz 75 gadu vecuma sasniegšanai.

Savukārt saimniecības pārņēmējs atbilstoši Regulas Nr. 1257/99 11. panta 2. punktam nomaina lauku saimniecības vadītāju vai arī pārņem visu atbrīvoto zemi vai daļu no tās. Pārņēmējam saimniecības ekonomiskā dzīvotspēja ir jāuzlabo noteiktā laika posmā un atbilstoši konkrētiem nosacījumiem, jo īpaši ņemot vērā pārņēmēja profesionālās iemaņas un kompetenci, zemes platību un darba apjomu vai ienākumus, reģionu un ražošanas veidu. Konkrētus kritērijus saimniecības pārņēmējam nosaka arī Lauku attīstības plāns.

No minētā izriet, ka atbalsts Pasākuma ietvaros tiek piešķirts lauku saimniecības atdevējam par priekšlaicīgu aiziešanu pensijā un viņa personisko izšķiršanos pilnībā pārtraukt saimniecisko darbību atbilstoši nosacījumiem, kas ir cieši saistīti ar pašu lauksaimnieku, nevis kādām citām personām. Galvenais šā atbalsta mērķis nav saimniecības atdevēja ienākuma papildināšana. Uz to norādījusi arī Eiropas Savienības Tiesa (*sal. ar Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 45. punktu*). Savukārt personas, kuru pamattiesības ierobežo apstrīdētā norma, proti, saimniecības atdevēja mantinieki, nav bijušas saistītas ar norādītajiem normatīvajos aktos paredzētajiem kritērijiem, nedz arī pierādījušas savu atbilstību kādām šo normatīvo aktu prasībām.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas norādītajam, ka atbalsts Pasākuma ietvaros ir pielīdzināms kompensācijai par īpašumu, kura pienākas gan saimniecības atdevējam, gan arī viņa mantiniekiem. Uz to citstarp norāda arī konkrēts pirkuma līgums, kurā minētā īpašuma pārdošanas

summa ir daudz mazāka par Pasākuma ietvaros piešķirtā atbalsta apmēru (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 29. un 30. lp.*). Jāņem vērā, ka saimniecības atdevējam ir tiesības rīkoties ar savu īpašumu pēc saviem ieskatiem un tas tiek atsavināts uz patstāvīga darījuma pamata. Savukārt saimniecības dāvinājuma gadījumā saimniecības atdevēja mantiniekiem ir tiesības izprasīt no apdāvinātā viņiem piekrītošās neatņemamās mantojuma daļas, ievērojot Civillikuma noteikumus.

25.2. No apstrīdētās normas izstrādes dokumentiem un Ministru kabineta atbildes raksta izriet, ka apstrīdētā norma pieņemta, lai novērstu nacionālajā tiesiskajā regulējumā esošās pretrunas ar Eiropas Savienības tiesību aktiem. Ja Eiropas Komisija konstatē, ka atbalsta izmaksa Pasākuma ietvaros neatbilst Regulas Nr. 1257/99 prasībām, tā var pieprasīt no dalībvalsts neatbilstoši izmaksāto summu, kā arī piemērot uzrēķinu (*sk. Ministru kabineta atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 83. lp.*).

Eiropas Savienības Tiesa ir norādījusi, ka saimnieciskās darbības subjektiem nav pamata paļauties uz to, ka, īstenojot Eiropas Savienības tiesības, dalībvalstis negrozīs tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram personas var mantot priekšlaicīgās pensionēšanās atbalstu (*sk. Eiropas Savienības Tiesas Sprieduma 66. punktu un 2009. gada 22. oktobra sprieduma lietā C-449/08 „Elbertsen”, ECLI:EU:C:2009:652, 45. punktu*). Arī publisko tiesību līgumos par atbalsta piešķiršanu Pasākuma ietvaros ir iekļauts noteikums par valsts tiesībām mainīt atbalsta saņemšanas kārtību (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 15. un 16. lp.*). Satversmes tiesa piekrīt izskatāmajā lietā Ministru kabineta norādītajam, proti: ar Eiropas Savienības tiesībām pretrunā esošais tiesiskais regulējums ir grozāms tādā veidā, ka atbalsta izmaksa Pasākuma ietvaros tiek pārtraukta.

25.3. Norādītajos apstākļos nav tiesiska pamata attiecībā uz saimniecības atdevēja mantiniekiem, kuru īpašumā nonācis Pasākuma ietvaros piešķirtais atbalsts, turpināt nevis viņiem, bet citai personai piešķirtā priekšlaicīgās pensionēšanās atbalsta maksājumus, kuru veikšanu liedz Eiropas Savienības tiesību normas. Ministru kabinets, pārtraucot atbalsta sniegšanu Pasākuma ietvaros nevis pilnībā – lai gan sakarā ar Pasākuma neefektivitāti šādu risinājumu ierosinājusi Valsts kontrole –, bet tikai attiecībā uz vienu tādu personu grupu, kuras nav līguma par

atbalsta piešķiršanu Pasākuma ietvaros puse, un turklāt neprasot, lai minētās personas atmaksā iepriekš saņemto atbalstu, ir samērīgi līdzsvarojis dažādu personu intereses. Tādējādi labums, ko sabiedrība iegūst no apstrīdētajā normā ietvertā saimniecības atdevēju mantinieku pamattiesību ierobežojuma, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais personas pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un atbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Ministru kabineta 2015. gada 14. aprīļa noteikumus Nr. 187 „Grozījums Ministru kabineta 2004. gada 30. novembra noteikumos Nr. 1002 „Kārtība, kādā ieviešams programmdokuments „Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006. gadam””” par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

I. Ziemele